ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΑΓΓΛΙΚΑΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΑΡΧΙΜ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ ΚΟΤΣΩΝΗ Δ. Θ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Ἡ θέσις τοῦ ζητήματος.

Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν, πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ σημειωθῇ, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, παρουσιάζει δύο ὄψεις.

Ἡ πρώτη ὄψις ἐμφανίζεται ὁσάκις κληρικοὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐπιθυμοῦν τυχὸν νὰ προσέλθουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον, ὁπότε εἴτε οὗτοι θὰ γίνουν δεκτοὶ δι' ἐξ ὑπαρχῆς χειροτονίας, εἴτε θὰ θεωρηθῇ ἡ χειροτονία των ὡς ἔγκυρος καὶ θὰ διατηρήσουν τὸν βαθμὸν τῆς Ἱερωσύνης, τὸν ὁποῖον κατεῖχον ἐν τῷ Ἀγγλικανισμῷ.

Τὴν δευτέραν ὄψιν ἀποτελεῖ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν καθ' ἑαυτήν, καίτοι οὗτοι ἐξακολουθοῦν παραμένοντες πιστοὶ εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ὁμολογίαν.

Αἱ δύο ὡς ἄνω ὄψεις ἔχουν μὲν μεταξύ των ὁμοιότητα, κατὰ βάσιν ὅμως εἶναι ἐντελῶς διάφοροι πρὸς ἀλλήλας, ἑκάστης ἐξ αὐτῶν ἀποτελούσης ἴδιον πρόβλημα. Διότι εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἐὰν ἐπὶ τοῦ δευτέρου προβλήματος δοθῇ καταφατικὴ ἀπάντησις, ἤτοι ἐὰν ἡ Ἱερωσύνη τῶν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν θεωρηθῇ ὡς ἔγκυρος καθ' ἑαυτήν, αὐτομάτως λύεται καὶ τὸ πρῶτον ζήτημα, δὲν συμβαίνει ὅμως καὶ τὸ ἀντίστροφον. Ἐάν, δηλαδή, ὑποτεθῇ, ὅτι ἀναγνωρίζεται ὡς ἔγκυρος ἡ Ἱερωσύνη τῶν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν προσερχομένων Ἀγγλικανῶν κληρικῶν, τοῦτο δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι δύναται αὕτη νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ἔγκυρος καὶ προκειμένου περὶ ἐκείνων ἐκ τῶν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθοῦν παραμένοντες πιστοὶ εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον, ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ ἐγκατασταθῇ μυστηριακὴ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐπικοινωνία, ἡ δὲ Ἕνωσίς των νὰ θεωρηθῇ ὡς συντελεσθεῖσα.

Ἕνεκεν τούτου, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ κύρους τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱερωσύνης ἔρευναν, θὰ ἐξετασθῇ πρῶτον κατὰ πόσον αὕτη εἶναι δυ-

νατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ἔγκυρος καθ' ἑαυτήν, ἐν συνεχείᾳ δέ, ἂν ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπάντησις εἶναι ἀρνητική, θὰ ἐρευνηθῇ ἂν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ αὕτη ὡς ἔγκυρος εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, κατὰ τὰς ὁποίας Ἀγγλικανοὶ κληρικοί, ἀπαρνούμενοι ρητῶς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ὁμολογίαν, προσέρχονται εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἵνα καταστῶσι μέλη αὐτῆς.

Ἡ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπογράμμισις τῆς διακρίσεως τῶν δύο διαφόρων τούτων ὄψεων τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν εἶναι ἀπαραίτητος, διότι ἄνευ αὐτῆς δημιουργεῖται ἱκανὴ σύγχυσις, τόσον κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἔχῃ ἡ τυχὸν δοθησομένη ἐπὶ ἑκάστου λύσις. Ἐπὶ παραδείγματι, Ἀγγλικανοὶ ἐρευνηταὶ ἐνόμισαν, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης των, ἐν ᾧ μέτρῳ ἀναγνωρίζεται αὕτη προκειμένου περὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἢ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν καὶ τὴν μετ' αὐτῶν μυστηριακὴν ἐπικοινωνίαν [1]. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι ἡ Ἱερωσύνη καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου εἰς τινας περιπτώσεις ὡς ἔγκυρος, ὄχι ὅμως ἀπολύτως καὶ καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ μόνον, ὅταν κληρικοὶ ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἐπιστρέφουν τυχὸν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἡ δὲ συνέπεια τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης των οὐδέποτε εἶχε τὴν ἔννοιαν τῆς ἐγκαταστάσεως μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῆς Ὀρ-

---

1. Πρβλ. *W. C. Emhardt*, An Unofficial Anglican Programm for Reunion, as contained in a Letter to His Grace the Metropolitan of Athens, October 26, 1918, New York, 1920, σ. 12 καὶ *J. Douglas* The Eastern-orthodox and Anglican Orders, ἐν The Church Union Gazette, Vol. LIII (1922), σ. 134, ὅπου ἀναφέρεται, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν δύναται «νὰ παρακαλέσῃ ἡμᾶς (δηλαδὴ τοὺς Ἀγγλικανούς) νὰ ἐξυπηρετήσωμεν τὸ ποίμνιόν της, ἐκτὸς ἐὰν πρῶτον ἀναγνωρίσῃ τὰς χειροτονίας μας ὡς ἐγκύρους κατὰ τὸ ἴδιον μέτρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζει τὰς Ρωμαϊκὰς καὶ τὰς Ἀρμενικὰς χειροτονίας». Ἴδε καὶ *W. C. Emhardt*, ἔ.ἀ. σ. 11, ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἀθηνῶν Μελέτιον Ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ περιέχονται αἱ περὶ ἐπικοινωνίας προτάσεις τῶν Ἐπισκοπελιανῶν: «Ἡ Ἐπισκοπελιανὴ Ἐκκλησία μετὰ χαρᾶς ἔδωκε βοήθειαν πνευματικὴν καὶ ὑλικὴν πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους, οἱ ὁποῖοι ἐτέθησαν ὑπ' ὄψιν της. Διὰ τῆς ἐλλείψεως ὀργανικῆς ἑνότητος ὑπῆρξεν ἀδύνατον εἰς αὐτήν, νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσῃ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν, μετὰ τῆς ὁποίας ἐξυπηρετεῖ τὰ ἑαυτῆς τέκνα». Καὶ περαιτέρω, εἰς τὴν αὐτὴν Ἐπιστολὴν (σ. 34-35) προστίθενται καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἀπηυθύνθημεν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ δημιουργηθῇ βάσις τις, ἡ ὁποία θὰ ὁδηγήσῃ πρὸς μυστηριακὴν ἐπικοινωνίαν καὶ πρὸς τελείαν Ἕνωσιν. Εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν εὐημερίαν, ὅπως οἱ Ὀρθόδοξοι διατηρηθῶσιν ἐν στενῇ ἐπαφῇ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν Ἐκκλησίας, ἢ ὅπως λαμβάνουν τὰ μυστήρια ἀπὸ λειτουργῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων ἡ Ἱερωσύνη ἔχει ἁρμοδίως ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας».

θοδόξου 'Εκκλησίας καὶ τῶν δύο ὡς ἄνω 'Εκκλησιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κληρικοὶ οὗτοι προήρχοντο.

Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ὑπεστήριξαν ὄχι μόνον 'Αγγλικανοί, ἀλλὰ καὶ ὀρθόδοξοι θεολόγοι, νομίσαντες, ὅτι τυχὸν οἱαδήποτε ἐκ μέρους τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τῆς 'Ιερωσύνης τῶν 'Αγγλικανῶν θὰ καθίστα δυνατὴν τὴν μυστηριακὴν μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν ἐπικοινωνίαν.

Οὕτως, ὁ διατελέσας Πρωτοσύγκελλος τοῦ Μητροπολίτου 'Αθηνῶν καὶ μετέπειτα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μελετίου τόσον ἐν 'Αθήναις ὅσον καὶ ἐν ΚΠόλει, 'Αρχιμ. Παντελεήμων Χρυσοχοΐ, ἐφρόνει, ὅτι «κατόπιν τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως (ἐννοεῖ τῆς 'Ι. Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν 'Αγγλικανικῶν χειροτονιῶν), αἱ τελεσθεῖσαι ἱεροπραξίαι ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὑπὸ 'Αγγλικανῶν ἱερέων ἀπεδείχθησαν ἔγκυροι καὶ οἱ 'Ορθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν 'Ορθόδοξον κλῆρον, θὰ δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ λαμβάνωσι τὰ μυστήρια καὶ ἄλλας θρησκευτικὰς ὑπηρεσίας ἐκ τῶν χειρῶν τῶν 'Αγγλικανῶν ἱερέων τόσον νομίμως, ὅσον καὶ παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἱερέως»[2].

'Ομοίως, ὁ καθηγητὴς 'Αμ. 'Αλιβιζάτος, διατυπῶν προσωπικήν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, γνώμην, γράφει τὰ ἑξῆς: «'Αναγνωριζομένου τοῦ κύρους τῶν 'Αγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ἐπιτρέπεται κατ' ἐπέκτασιν τῆς οἰκονομίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ παροχὴ τῶν Μυστηρίων καὶ τῶν εὐλογιῶν τῆς 'Εκκλησίας μας εἰς τὰ μέλη τῆς 'Αγγλικανικῆς 'Εκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ παρομοία θρησκευτικὴ περίθαλψις μελῶν τῆς ἡμετέρας 'Εκκλησίας ἐκ μέρους 'Αγγλικανῶν κληρικῶν, εἰς μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ὀρθόδοξοι κληρικοί»[3].

2. Τοῦ *Μ. Πρωτοσυγκέλλου Παντελεήμονος* (Χρυσοχοΐ), 'Απάντησις εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κασσανδρείας Εἰρηναίου, τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν 'Ιερὰν Σύνοδον τῆς 'Ιεραρχίας τῆς 'Ελλάδος, τὴν συγκληθεῖσαν τὴν 14 'Ιουνίου 1929, 'Εν Χανίοις 1929, σ. 32.

3. *'Α. 'Αλιβιζάτου,* Τὸ κῦρος τῆς 'Ιερωσύνης τῆς 'Αγγλικανικῆς 'Εκκλησίας, ἐν «'Εκκλησίᾳ» ΙΖ' (1939) σ. 130. Πρβλ. *τοῦ αὐτοῦ,* 'Η Οἰκονομία κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας, 'Αθῆναι, 1949, σ. 90: «Ζήτημα «κατ' οἰκονομίαν» ἀναγνωρίσεως τοῦ εὐχελαίου ξένης ἐκκλησίας... δὲν μοὶ εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅμως ποσῶς, ὅτι τιθεμένου τυχὸν ζητήματος, τὸ μυστήριον θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ἔγκυρον, ἐφ' ὅσον πάλιν συνέτρεχον αἱ ἀναγκαῖαι καὶ ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις τῆς μυστηριακῆς ἐννοίας καὶ τοῦ ἱερατικοῦ χαρακτῆρος τοῦ τὸ μυστήριον τελετουργοῦντος». Τὰ αὐτὰ ὑποστηρίζονται καὶ

Ἐντεῦθεν, ἡ ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου κανονικῆς ἀπόψεως ἐξέτασις τοῦ ζητήματος τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν, θὰ πρέπῃ νὰ ἐξετασθῇ καὶ ὑπὸ τὰς δύο αὐτοῦ ὄψεις. Θὰ ἐξετασθῇ, δηλαδή, πρῶτον κατὰ πόσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ εἴτε «κατ' ἀκρίβειαν» εἴτε «κατ' οἰκονομίαν» ὡς ἔγκυρος ἡ Ἱερωσύνη τῶν Ἀγγλικανῶν καθ' ἑαυτήν. Δεύτερον δέ, ἐὰν ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ἀρνητική, θὰ ἐρευνηθῇ, ἐὰν κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὀρθόν, νὰ ἀναγνωρίζεται αὕτη «κατ' ἀκρίβειαν», ἢ ἔστω καὶ «κατ' οἰκονομίαν» ὡς ἔγκυρος εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, κατὰ τὰς ὁποίας Ἀγγλικανοὶ κληρικοὶ προσέρχονται εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ "ΚΑΤ' ΑΚΡΙΒΕΙΑΝ,, Ἢ "ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΝ,, ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΑΓΓΛΙΚΑΝΩΝ ΚΑΘ' ΕΑΥΤΗΝ

§ 2. Ἡ δυνατότης τῆς «κατ' ἀκρίβειαν» ἢ «κατ' οἰκονομίαν» ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τελουμένων Μυστηρίων καθ' ἑαυτά.

Ἵνα διακριβωθῇ, ἐὰν εἶναι δυνατὸν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ ἀναγνωρίσῃ «κατ' ἀκρίβειαν» ἢ «κατ' οἰκονομίαν» τὸ κῦρος τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν καθ' ἑαυτήν, θὰ πρέπῃ νὰ ἐρευνηθῇ πρῶτον, ἐὰν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, κατὰ τὸ Κανονικόν της Δίκαιον, ἔχῃ καθόλου τὴν δυνατότητα, νὰ ἀναγνωρίζῃ τὰ ἐκτὸς αὐτῆς τελούμενα Μυστήρια ὡς ἔγκυρα καθ' ἑαυτά.

«Κατ' ἀκρίβειαν», ἤτοι συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν οἰκουμενικὸν κῦρος ἐχόντων Ἱερῶν Κανόνων διαγορευόμενα, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ κῦρος τῶν ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἢ γενικῶς τῶν ἐκτὸς αὐτῆς τελουμένων Μυστηρίων.

Τοῦτο συνάγεται πρῶτον ἐμμέσως. Ἐφ' ὅσον, δηλαδή, «κατ' ἀκρίβειαν» ὡς κανονικῶς καὶ ὀρθοδόξως τελεσθέντα Μυστήρια, θεωροῦνται ἐκεῖνα μόνον ὅσα ἱερουργοῦνται ὑπὸ τῶν κανονικῶς κεχειροτονημένων καὶ ἐν ἀδιασπάστῳ συνοχῇ καὶ ἑνότητι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας[4] διατελούντων ἁρμο-

προκειμένου περὶ τῶν Μυστηρίων τῆς Θ. Εὐχαριστίας (αὐτόθι σ. 84.85) καὶ Μετανοίας (αὐτόθι σ. 90).

4. Πρβλ. Α' Κανὼν Μ. Βασιλείου *(Γ. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ,* Σύνταγμα τῶν θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων, ἐφεξῆς μόνον ΡΠ, τόμος IV, 90-91): «οἱ δὲ τῆς Ἐκκλη-

δίων ἑκάστοτε λειτουργῶν αὐτῆς[5], ἔτι δὲ μᾶλλον, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὴ ἡ μετὰ τῶν αἱρετικῶν συμπροσευχή, θεωρουμένη ὡς μολυσματική, ἀπαγορεύεται «κατ' ἀκρίβειαν», εἶναι προφανές, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μεταδώσουν τὴν θείαν Χάριν, τὰ ὑπ' αὐτῶν τελούμενα Μυστήρια.

Πράγματι, ἤδη πρὸ τῶν ἱερῶν Κανόνων, αἱ «Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων» συνιστοῦν εἴς τε τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς λαϊκούς, νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ πάντων τῶν ἑτεροδόξων, «τῶν φαυλιζόντων τὸν Νόμον καὶ τοὺς Προφήτας»[6], εἰς δὲ τοὺς κληρικοὺς ἐπιτάσσουν, ὅπως οὗτοι τοὺς ἀμετανοήτους αἱρεσιώτας ἀποχωρίζουν ἀπὸ τῶν πιστῶν, παραγγέλλοντες εἰς αὐτοὺς «παντοίως αὐτῶν ἀπέχεσθαι καὶ μήτε λόγῳ μήτε προσευχαῖς κοινωνεῖν αὐτοῖς»[7].

σίας ἀποστάντες, οὐκ ἔτι ἔσχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτούς· ἐπέλιπε γὰρ ἡ μετάδοσις τῷ διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν. Οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι (ἐννοεῖ σχισματικοί) ἀναχωρήσαντες παρὰ τῶν Πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας, καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν ἔσχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν· οἱ δὲ ἀπορραγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἐξουσίαν· οὔτε ἠδύναντο χάριν Πνεύματος ἁγίου ἑτέροις παρέχειν, ἧς αὐτοὶ ἐκπεπτώκασι».

5. Πρβλ. *Milash - Ἀποστολοπούλου*, Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις 1906, 635 ἑξ., 335, 338, 633, Ὁμολογίαν τοῦ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, Ὅρος ι' ἐν *Ἰ. Καρμίρη*, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀθῆναι, Τόμ. Α' 1952, Τόμ. Β' 1953 (ἐφεξῆς Μνημεῖα) 752 - 753. Πρβλ. καὶ κατωτέρω: «ὁ δὲ ἀρχιερεὺς... αὐτός ἐστιν, ὡς εἴρηται, πηγὴ τῶν θείων μυστηρίων καὶ χαρισμάτων διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (αὐτόθι 754). Ἴδε ἐπίσης τὴν Ὀρθόδοξον Ὁμολογίαν τοῦ Μογίλα, ἐν *Ἰ. Καρμίρη*, Μνημεῖα 635, καὶ Πρώτην Ἀπόκρισιν τοῦ ΚΠόλεως Ἱερεμίου Β' (τῷ 1576): «ὀργανικὸν αἴτιον ὁ ἱερεὺς (=εἰς τὸ βάπτισμα), εἰ καὶ τὸ δι' ἀνιέρου δι' ἀνάγκην οὐκ ἀποβάλλεται», (αὐτόθι 389). Περὶ τῆς ἀξίας τῶν Ὁμολογιῶν τούτων ὡς «συμβολικῶν» βιβλίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἴδε *Ἰ. Καρμίρη*, Μνημεῖα σ. 19 ἑξ., ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ *Χ. Ἀνδρούτσου*, Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις, 1907,301. Πρβλ. ὡσαύτως *Α. Χριστοφιλοπούλου*, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον. Ἐν Ἀθήναις, τ. Β' (1954), 37 - 38, 153 - 154, καὶ *Ἰ. Καρμίρη*, Μνημεῖα 406: «Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία τοὺς ἐσφραγισμένους κανονικῶς καὶ πεπλη μένους μόνους καὶ χειροτονηθέντας, ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις ἀπαιτεῖ, οὐκ ἔχοντας δέ τινα κακὴν αἵρεσιν, ἀφίησι λέγειν καὶ τοῖς τοιούτοις λειτουργεῖν».

6. Βιβλ. VI, 26,1 (Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι, 1955 (ἐφεξῆς ΒΕΠΕΣ), ΙΙ, 112 ἢ *F. X. Funk*, 367). Πρβλ. καὶ αὐτόθι κεφ. 1,1 (σ. 95 ἢ 303): «Πρὸ πάντων φυλάσσεσθε, ὦ ἐπίσκοποι, τὰς δεινὰς καὶ χαλεπὰς καὶ ἀθεμίτους αἱρέσεις, φεύγοντες αὐτὰς ὥσπερ πῦρ φλέγον τοὺς αὐτῷ πλησιάζοντας» καὶ κεφ. IV, 3 (σ. 95 - 96 ἢ 309): «ὁμοίως καὶ οἱ λαϊκοί, τοῖς τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ ἐναντία δογματίσασιν μὴ πλησιάζετε μηδὲ κοινωνοὶ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν γίνεσθε».

7. VI, κεφ. XVIII, 1 (ἔκδ. ΒΕΠΕΣ, 105 - 106 ἢ *F. X. Funk*, 341). Πρβλ. αὐτόθι 10 (σ. 107 ἢ 345): «τοὺς δὲ ἀνιάτως ἔχοντας ἐξεβάλομεν τῆς ποίμνης, ἵνα μὴ

Εἰδικώτερον, ὁ μὲν Ι΄ Κανὼν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐπιβάλλει ἀφορισμὸν εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἤθελε συμπροσευχηθῆ «κἂν ἐν οἴκῳ» μετὰ προσώπου ὄχι ἀνήκοντος εἰς αἵρεσιν, ἀλλ' ἁπλῶς μὴ εὑρισκομένου εἰς κανονικὰς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας σχέσεις[8]. Ὁ δὲ ΙΑ΄ Κανὼν τῶν αὐτῶν ἀπαιτεῖ τὴν καθαίρεσιν τοῦ κληρικοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἤθελε συνιερουργήσει μετὰ κληρικοῦ ὀρθοδόξου μέν, ἀλλ' ἤδη καθαιρεθέντος[9].

Ὁμοίως, ὁ Β΄ Κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου ἀπειλεῖ ἀφορισμὸν κατ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπικοινωνοῦν μετὰ προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀφορισθῆ, ἤτοι δὲν εὑρίσκονται εἰς ὁμαλὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἐκκλησίας[10].

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰδικῶς εἰς τὴν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων συμπροσευχήν, αὕτη ἀπαγορεύεται ρητῶς, δυνάμει πρῶτον τοῦ ΜΕ΄ Κανόνος τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων[11]. Δεύτερον, ὁ ΛΓ΄ Κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου ἀπαγορεύει τὸ «αἱρετικοῖς ἢ σχισματικοῖς συνεύχεσθαι»[12], ὁ δὲ ΛΔ΄ Κανὼν τῆς αὐτῆς Συνόδου ἐπιβάλλει ἀνάθεμα εἰς τοὺς ἀπερχομένους, ἵνα προσευχηθῶσιν εἰς τοὺς Μάρτυρας τῶν αἱρετικῶν, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει ψευδομάρτυρας[13]. Ἐπίσης, ὁ Θ΄ Κανὼν τῆς αὐτῆς Συνόδου ἀπαγορεύει εἰς τοὺς πι-

---

ψωραλέας νόσου μεταδῶσιν καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν ἀρνίοις, ἀλλὰ καθαρὰ καὶ ἄχραντα, ὑγιῆ καὶ ἄσπιλα διαμείνῃ κυρίῳ τῷ Θεῷ».

8. «Εἴ τις ἀκοινωνήτῳ κἂν ἐν τῷ οἴκῳ συνεύξηται, οὗτος ἀφοριζέσθω» (ἐν ΡΠ, ΙΙ, 14).

9. «Εἴ τις καθῃρημένῳ κληρικὸς ὢν κληρικῷ (κατ' ἄλλην γραφὴν ὡς κληρικῷ) συνεύξηται, καθαιρείσθω» (ἐν ΡΠ, ΙΙ,15). Πρβλ. αὐτόθι καὶ τὰς ἑρμηνείας τόσον τοῦ *Ζωναρᾶ*, ὅσον καὶ τοῦ *Βαλσαμῶνος*, οἱ ὁποῖοι τὸ «συνεύξηται» ἑρμηνεύουν ὡς σημαῖνον τὴν συνιερουργίαν (αὐτόθι). Ἴδε ὁμοίως καὶ τὴν Σύνοψιν τοῦ Κανόνος: «ὁ συνευχόμενος, ἤτοι συλλειτουργῶν, καθῃρημένῳ, καθῃρημένος ἔστω καὶ αὐτός» (αὐτόθι). Εἰς τὰ ἀνωτέρω πρόσθες καὶ τὰ ὑπὸ τῶν αὐτῶν εἰς τὸν ΙΣΤ΄ Κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου σχόλια, κατὰ τὰ ὁποῖα ἀπαγορεύεται ἡ συνιερουργία ἀκόμη καὶ μετὰ τοῦ κληρικοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος καὶ ὀρθόδοξος εἶναι καὶ ἀκατάκριτος, πλὴν δὲν εἶναι κανονικῶς ἀπολελυμένος ἀπὸ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου (ΡΠ, ΙΙ, 149 - 150).

10. «Μὴ ἐξεῖναι δὲ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ κατ' οἴκους συνελθόντας συνεύχεσθαι τοῖς μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις, μηδὲ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ συναγομένους. Εἰ δὲ φανείη τις τῶν ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἤ τις τοῦ κανόνος τοῖς ἀκοινωνήτοις κοινωνῶν καὶ τοῦτον ἀκοινώνητον εἶναι, ὡς ἂν συγχέοντα τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας» (ΡΠ, ΙΙΙ, 126). Πρβλ. καὶ τὰ εἰς τὸν Κανόνα τοῦτον σχόλια τῶν τριῶν ἑρμηνευτῶν, ὡς καὶ τὴν Σύνοψιν τοῦ ἱεροῦ Κανόνος (αὐτόθι 126 - 129).

11. «Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, αἱρετικοῖς συνευξάμενος μόνον, ἀφοριζέσθω» (ΡΠ, ΙΙ, 60).

12. ΡΠ, ΙΙΙ, 198.

13. «Ὅτι οὐ δεῖ πάντα χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τουτέστιν αἱρετικῶν, ἢ αὐτοὺς πρὸς τοὺς προειρημένους αἱρετικοὺς γενομένους· οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς» (αὐτόθι 200).

στοὺς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας νὰ ἀπέρχωνται χάριν προσευχῆς ἢ πρὸς ἐπίκλησιν ἰάσεως εἰς ναούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνεγερθῆ εἰς μνήμην Μαρτύρων τῶν αἱρετικῶν. Εἰς ἐκείνους δέ, οἱ ὁποῖοι ἤθελον τυχὸν παραβῆ τὴν τοιαύτην ἀπαγόρευσιν, ἐπιβάλλεται προσωρινὸς ἀφορισμός, μέχρις ὅτου ἤθελον οὗτοι ἀναγνωρίση τὸ σφάλμα των καὶ ἐξομολογηθῆ αὐτὸ ἁρμοδίως [14].

Ἀφ' ἑτέρου ὁ ΞΔ' Κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐπιβάλλει καθαίρεσιν μὲν εἰς τοὺς κληρικούς, ἀφορισμὸν δὲ εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἤθελον εἰσέλθη εἰς «συναγωγὴν αἱρετικῶν», ἵνα συμπροσευχηθοῦν [15].

Τέλος, ὁ Ἀλεξανδρείας Ἅγιος Τιμόθεος, ἐρωτηθείς, ἐὰν ἐπιτρέπεται κληρικὸς νὰ προσεύχηται παρόντων Ἀρειανῶν ἢ ἄλλων αἱρετικῶν, καὶ ἰδίως ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ τελῆ τὴν θ. Λειτουργίαν παρόντων αὐτῶν, ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται τοῦτο, ἐκτὸς ἐὰν οἱ παρόντες αἱρετικοὶ ἔχουν δώσει τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ μετανοήσουν καὶ θὰ ἐγκαταλείψουν τὴν αἵρεσίν των [16].

Ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν «κατ' ἀκρίβειαν» ἔμμεσον ἀποδοκιμασίαν τῆς Ἱερωσύνης τῶν αἱρετικῶν, διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς συμπροσευχῆς καὶ τῆς συνιερουργίας μετ' αὐτῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν «κατ' οἰκονομίαν» δυνατότητα συλλειτουργίας ἢ συμπροσευχῆς μετ' ἑτεροδόξων, ὑπάρχει πρῶτον Ἀπόκρισίς τις, ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀποδίδονται εἰς τὸν Ἅγιον Νικηφόρον τὸν Ὁμολογητήν [17]. Συμφώνως πρὸς αὐτήν, ἀπαγορεύεται ἡ χάριν εὐχῆς καὶ ψαλμωδίας εἴσοδος εἰς ναούς, κατεχομένους ὑπὸ τῶν «κοινωνησάντων τῇ αἱρέσει» ἱερέων [18]. Εἰς ἄλλην ἐρώτησιν, ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς ναόν, ὁ

14. ΡΠ, ΙΙΙ, 179: «Περὶ τοῦ μὴ συγχωρεῖν εἰς τὰ κοιμητήρια, ἢ εἰς τὰ λεγόμενα μαρτύρια πάντων τῶν αἱρετικῶν ἀπιέναι τοὺς τῆς ἐκκλησίας, εὐχῆς ἢ θεραπείας ἕνεκα· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους, ἐὰν ὦσι πιστοί, ἀκοινωνήτους γίνεσθαι μέχρι τινός, μετανοοῦντας δὲ καὶ ἐξομολογουμένους ἐσφάλθαι παραδέχεσθαι».

15. ΡΠ, ΙΙ,81,82: «Εἴ τις κληρικός, ἢ λαϊκός, εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν... αἱρετικῶν, προσεύξασθαι, καὶ καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω».

16. ΡΠ, IV, 336: «Ἐρώτησις Θ'. Εἰ ὀφείλει κληρικὸς εὔχεσθαι παρόντων Ἀρειανῶν, ἢ ἄλλων αἱρετικῶν, ἢ εἰ οὐδὲν αὐτὸν βλάπτει ὁπόταν αὐτὸς ποιῇ τὴν εὐχήν, ἡγοῦν τὴν προσφοράν; Ἀπόκρισις: Ἐν τῇ θείᾳ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ· οἱ ἀκοινώτητοι περιπατήσατε· οὐκ ὀφείλουσι οὖν παρεῖναι, εἰ μὴ ἂν ἐπαγγέλλωνται μετανοεῖν, καὶ ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν».

17. Περὶ αὐτοῦ ἴδε Α. Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, Α', Ἀθῆναι 1952, σ. 47,

18. ΡΠ, IV, 431 δ': «Ἐρώτησις Γ'. Περὶ τῶν κοινωθεισῶν Ἐκκλησιῶν ἐκ τῶν ἱερέων κοινωνησάντων τῇ αἱρέσει, καὶ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν, εἰ χρὴ εἰσιέναι εἰς αὐτὰς χάριν εὐχῆς καὶ ψαλῳδίας. Ἀπόκρισις: Οὐ χρὴ τὸ καθόλου εἰς τοιαύτας Ἐκκλησίας εἰσιέναι, κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους· ἐπειδὴ γέγραπται, ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· ἅμα γὰρ τῷ εἰσαχθῆναι τὴν αἵρεσιν, ἀπέστη ὁ ἔφορος τῶν ἐκεῖσε ἀγγέλος, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ Μ. Βασιλείου, καὶ κοινὸς οἶκος ὁ τοιοῦτος χρηματίζει ναός· καί, Οὐ μὴ εἰσέλθω, φησίν, εἰς ἐκκλησίαν πονηρευομένων· καὶ ὁ Ἀπόστολος· Τίς συγκατάθεσις ναοῦ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων;»

ὁποῖος «ἐκοινώθη», δηλαδὴ ἐμολύνθη, ὑπὸ τῶν προσχωρησάντων εἰς τὴν αἵρεσιν ἱερέων, καὶ ἐὰν ἐπιτρέπεται, νὰ ψάλλῃ τις ἐντὸς αὐτῶν καὶ νὰ προσεύχηται, ἡ ἀπάντησίς του εἶναι, ὅτι ἐπιτρέπεται τοῦτο ἐφ' ὅσον τώρα κατέχονται πλέον ὑπὸ Ὀρθοδόξων [19]. Εἰς ἑτέραν δὲ Ἀπόκρισίν του, ὁ αὐτὸς κανονολόγος ἀπαγορεύει μὲν γενικῶς τὴν εἴσοδον εἰς κοιμητήρια αἱρετικῶν, ὑπὸ «μιανθέντων ἱερέων» κατεχόμενα, ἐπιτρέπει δὲ τοῦτο μόνον ἐφ' ὅσον εἰς τὰ κοιμητήρια ταῦτα ὑπάρχουν λείψανα Ἁγίων καὶ ὁ εἰσερχόμενος εἰς αὐτὰ μεταβαίνει ἐκεῖ πρὸς προσκύνησιν αὐτῶν [20]. Αἱ Ἀποκρίσεις ὅμως αὗται, δεικνύουσαι ποιάν τινα συγκατάβασιν, δὲν ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὴν Ἱερωσύνην, ἀλλ' εἰς τὴν κακοδοξίαν τῶν αἱρετικῶν καὶ γενικῶς εἰς τὴν μετ' αὐτῶν ἐπαφήν. Διότι πρόκειται περὶ τῶν «κοινωνησάντων τῇ αἱρέσει» ἢ περὶ τῶν «μιανθέντων ἱερέων». Δὲν πρόκειται, δηλαδή, περὶ ἱερέων, οἱ ὁποῖοι ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν. Τοῦτο ὅμως καθιστᾷ τὴν ἀπαγόρευσιν ἔτι ἐντονωτέραν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐπαφὴ ὄχι μόνον πρὸς κληρικούς, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἔλαβον ἔγκυρον χειροτονίαν, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ἔχοντες προηγουμένως χειροτονηθῇ ἐγκύρως, περιέπεσαν εἰς τὴν πλάνην.

Κατηγορηματικώτερος ἐν προκειμένῳ εἶναι ὁ Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών. Οὗτος, εἰς Ἐρώτησιν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μάρκου, ἐὰν «ἀκινδύνως ἱερουργήσει τις ἢ συνεύξεται μετὰ αἱρετικῶν, Ἰακωβιτῶν, δηλαδή, καὶ Νεστοριανῶν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν, εἴτε μὴν καὶ ἡμετέραν;» ἀπαντᾷ, ὅτι τοῦτο ἀπαγορεύεται ἀπολύτως καὶ ὅτι οἱ τολμῶντες νὰ πράξωσι τοιοῦτό τι πρέπει, νὰ ὑποβάλωνται ὄχι μόνον εἰς ἀφορισμὸν καὶ καθαίρεσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐστηροτέρας ἀκόμη τιμωρίας. Ἀπαγορεύεται δὲ τοῦτο ἀκόμη καὶ ὅταν, λόγῳ τῆς στενότητος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ χώρου αὐτῶν, δὲν

19. ΡΠ, IV, 431 δ'-ε'. «Ἐρώτησις Δ'. Περὶ τῶν κοινωθεισῶν ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἱερέων, καὶ μὴ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν, εἰ χρὴ ἐν αὐταῖς ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι. Ἀπόκρισις: Χρὴ μὲν οὖν εἰσιέναι ἐν ταῖς τοιαύταις ἐκκλησίαις εἰς τὸ ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι, ἀλλ' εἴπερ ἀσφαλῶς μὴ καταχραίνοιντο ὑπὸ τῶν αὐτῶν, ἀλλὰ κατέχονται ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων ἐς τόδε. Τετύπωται δὲ ἐντεῦθα, ὑπὸ σεσωσμένου ἐπισκόπου, ἡ ἱερεύς, τὰ ἀνοίξια τῆς Ἐκκλησίας γίνεσθαι, ὑποφαινομένης εὐχῆς· ὥστε, εἰ τοῦτο γένοιτο, καὶ τὸ λειτουργεῖν ἐκεῖσε οὐκ ἀπᾴδον· παράδειγμα, τὸ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως παρακαλούμενον, μίαν ταύτην χάριν παρασχέσθαι, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕνα ναὸν παραδοῦναι τοῖς Ἀρειανοῖς εἰς τὸ συνάγεσθαι, κατανεῦσαι, ἄν περ ἐν ΚΠόλει λήψοιτο, καὶ αὐτὸς τὴν χάριν, τοῦ συνάγεσθαι τοὺς Ὀρθοδόξους ἐν ἑνὶ ναῷ προκατεχομένῳ ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν».

20. ΡΠ, IV, 431 ε': «Ἐρώτησις Ε'. Περὶ τῶν ἐν σώματι ἁγίων, εἰ χρὴ εἰσιέναι εἰς κοιμητήρια αὐτῶν, καὶ εὔχεσθαι, καὶ προσκυνεῖν αὐτοῖς κατεχομένοις ὑπὸ τῶν μιανθέντων ἱερέων. Ἀπόκρισις. Οὐ παραχωρεῖ ὁ Κανὼν κατὰ τὰ προδηλωθέντα, εἰσιέναι εἰς τὰ κοιμητήρια αὐτῶν· γέγραπται γάρ· ἵνα τί ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; εἰ μή τι ἂν ἐξ ἀνάγκης, κατὰ μόνον τὸ ἀσπάσασθαι τὸ τοῦ ἁγίου λείψανον, ἡ εἴσοδος γένοιτο».

εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως, διότι ἡ «στενοχωρία τῶν τόπων, καὶ ὁ τῶν αἱρετικῶν πληθυσμός, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οὐ μετήμειψε τὴν ἀκεραιότητα» [21].

Ἐλαστικώτερός πως ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Δημήτριος Χωματιανός [22]. Οὗτος, εἰς τὰς πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Καβάσιλαν, Ἀρχιεπίσκοπον Δυρραχίου Ἀποκρίσεις του, ἐρωτηθεὶς ἐὰν ἐπιτρέπεται εἰς Ἀρχιερέα, νὰ εἰσέλθῃ εἰς Λατινικὰς ἐκκλησίας καὶ νὰ προσκυνήσῃ ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον θὰ εἶχε προσκληθῆ παρὰ τῶν Λατίνων, ἀπήντησεν, ὅτι εἰς τοὺς εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν διακειμένους Λατίνους καὶ μὴ ἀπομακρυνομένους καθόλου ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐθῶν καὶ δογμάτων ἐπιτρέπεται νὰ μεταβαίνῃ ὁ Ἀρχιερεύς. Δηλοῖ δὲ ρητῶς, ὅτι δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν προηγουμένως μνημονευθεῖσαν Ἀπάντησιν τοῦ Θεοδώρου Βαλσαμῶνος πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας Μᾶρκον, ὅπως καὶ ἄλλοι «πολλοὶ τῶν ἐλλογίμων», διότι οὗτοι φρονοῦν, ὅτι ἡ Ἀπόκρισις αὕτη τοῦ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶνος ἔχει πολὺ «τὸ ἀπηνὲς καὶ ἰταμόν, καὶ μὴ προσῆκον μέμψει τῶν λατινικῶν τύπων τε καὶ ἐθῶν». Ἐπικαλεῖται δ' ἐπὶ πλέον ὁ Δημήτριος τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἀπόκρισις αὕτη δὲν ἔτυχε συνοδικῆς ἐπιδοκιμασίας, οἱ δὲ Λατῖνοι δὲν ἀπεδοκιμάσθησαν δημοσίᾳ ὡς αἱρετικοί [23].

21. ΡΠ, IV, 459 - 460 : «Ἐ ρ ώ τ η σ ι ς ΙΕ'. Ἀκινδύνως ἱερουργήσει τις ἢ συνεύξεται μετὰ Αἱρετικῶν, Ἰακωβιτῶν, δηλαδή, καὶ Νεστοριανῶν, εἰς ἐκκλησίαν αὐτῶν, εἴτε μὴν καὶ ἡμετέραν; ... Ἀ π ό κ ρ ι σ ι ς : Μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κυσίν, ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν εἴρηκε, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ ΞΔ' Κανὼν τῶν Θεοκηρύκων ἁγίων Ἀποστόλων φησὶν» (ἐνταῦθα παρατίθεται ὁ Κανὼν οὗτος τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἀκολουθοῦν οἱ ΣΤ', ΛΓ' καὶ ΛΔ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, μεθ' ὃ ἐπάγεται), «διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ψηφιζόμεθα, μὴ μόνον ἀφορισμῷ καὶ καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι τοὺς λαϊκούς τε καὶ κληρικούς, συνευχομένους ἐν ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἢ αἱρετικῶν, ἢ ὁπουδήποτε συνευχομένους αὐτοῖς ἱερατικῶς, ... ἀλλὰ καὶ μειζόνως κολάζεσθαι, κατὰ τὴν τῶν ρηθέντων θείων Κανόνων περίληψιν· ἡ γὰρ στενοχωρία τῶν τόπων, καὶ ὁ τῶν αἱρετικῶν πληθυσμός, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οὐ μετήμειψε τὴν ἀκεραιότητα».

22. Περὶ τοῦ Δημητρίου Χωματιανοῦ ἴδε Ἀ. Χριστοφιλοπούλου, ἐν «Θεολογίᾳ» Κ' (1949) σ. 741 - 749.

23. ΡΠ, V, 434 - 435 : «Ἐ ρ ώ τ η σ ι ς. Εἰ πρόκριμα τῷ Ἀρχιερεῖ τὸ εἰσέρχεσθαι εἰς τὰς Λατινικὰς Ἐκκλησίας, καὶ προσκυνεῖν, ἡνίκα ἂν προσκληθείη παρ' αὐτῶν... Ἀ π ό κ ρ ι σ ι ς. Τινὲς τῶν Λατίνων εὑρίσκοντο μὴ καθόλου διαφερόμενοι πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς ἤθη, τά τε τὰ δογματικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, καί εἰσιν, ὡς ἄν τις εἴποι, κατὰ τοῦτο ἐπαμφοτερίζοντες. Ὥσπερ τοίνυν τὸ ἀντισκληρύνεσθαι τοῖς ἐπίπαν διαφερομένοις ἡμῖν, ἐξαιρέτως ἐπὶ τῷ δόγματι τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, καθῆκον καὶ ὅσιον· οὕτω τὸ συγκαταβαίνειν τοῖς μὴ τοιούτοις, καὶ συνέρχεσθαι, οὐ προκρινεῖ τῷ Ἀρχιερεῖ, ὡς οἰκονομίαν πεπιστευμένῳ καὶ μετερχομένῳ τὴν πρέπουσαν οἰκονόμοις ψυχῶν ὅθεν καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτῶν προσκληθεὶς οὗτος, ἀνενδοιάστως ἀφίξεται· τῶν ἁγίων γὰρ εἰκόνων εἰσὶ καὶ οὗτοι προσκυνηταί, καὶ ἐν τοῖς κατ' αὐτοὺς ναοῖς ἀναστηλοῦσιν αὐτάς... ἡ τοιαύτη γὰρ συνήθεια δύ-

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιεικεστέρα αὕτη ἄποψις τοῦ Δημητρίου Χωματιανοῦ, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἀξίας τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἐπικαλεῖται ἐναντίον τοῦ Βαλσαμῶνος, στηρίζεται ἐπὶ μιᾶς προϋποθέσεως, ἡ ὁποία ἐν προκειμένῳ εἶναι σημαντική. Ὅτι, δηλαδή, οἱ Λατῖνοι δὲν εἶχον ἀκόμη θεωρηθῆ «ὡς αἱρεσιῶται, ἀπόβλητοι δημοσίᾳ». Καὶ ἑπομένως, ἐὰν οὗτοι ἤθελεν ὑποτεθῆ, ὅτι ἐθεωροῦντο αἱρετικοί, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Δημητρίου Χωματιανοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῶσι τὰ αὐτά, ὡς καὶ περὶ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν. Ἡ γνώμη, δηλαδή, τοῦ Δημητρίου Χωματιανοῦ δὲν διαφέρει τῶν ἄλλων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἔναντι τῶν αἱρετικῶν ὀφειλομένης συμπεριφορᾶς, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς δογματικῆς διαφορᾶς, ἡ ὁποία ὑφίστατο μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Λατίνων. Ρητῶς δὲ ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ τῶν Λατίνων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι «εὑρίσκονται μὴ καθόλου διαφερόμενοι πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς ἔθη, τά τε δογματικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά», καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι φρονοῦν τὰ ἀπολύτως διάφορα ἔναντι ἡμῶν «ἐξαιρέτως δὲ ἐπὶ τῷ δόγματι τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως». Ὑπογραμμίζει δέ, ὅτι καθὼς εἶναι καθῆκον, ὅπως ἀντισκληρυνώμεθα ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν διαφορετικὰς ὡς πρὸς τὸ δόγμα ἀπόψεις ἔναντι ἡμῶν, τοιουτοτρόπως εἶναι καθῆκον ἡμῶν, ὅπως συμπεριφερώμεθα ἐπιεικῶς ἔναντι τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι πρόσκεινται δογματικῶς πρὸς ἡμᾶς[24].

Κατὰ ταῦτα, ὄχι μόνον ἡ συλλειτουργία καὶ συνιερουργία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ εἴσοδος εἰς ἑτεροδόξων ναούς, χάριν προσευχῆς, ἀπαγορεύεται κατὰ τὴν Κανονικὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας «ἀκρίβειαν». «Κατ' οἰκονομίαν» δέ, συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας Κανονικὰς Διατάξεις, ἐπιτρέπεται ἡ εἰς τοὺς ἑτεροδόξων ναοὺς «χάριν προσκυνήσεως» εἴσοδος, ὄχι ὅμως καὶ τὸ συνεύχεσθαι, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὸ συνιερουργεῖν ἢ συλλειτουργεῖν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων κληρικῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἀπετέλει ἔμμεναμιν ἔχει κατὰ μικρὸν μεθελκύσαι αὐτοὺς καθόλου πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς ἔθη καὶ δόγματα. Πυκνοῦται δὲ καὶ ἡ Ἰταλία θείων Ἀποστόλων καὶ Μαρτύρων ναοῖς, ὧν κορυφαῖος ὁ ἐν τῇ Ρώμῃ περίκλυτος τοῦ ἐν Ἀποστόλοις κορυφαίου Πέτρου ναός· ἐν οἷς ἡμέτεροι εἰσερχόμενοι ἔκ τε τῆς ἱερατικῆς μερίδος καὶ τῆς λαϊκῆς προσευχάς τε ποιοῦνται πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς τιμωμένοις ἁγίοις τὴν σχετικὴν προσκύνησιν καὶ τιμὴν ἀπονέμουσιν· καὶ πρόκριμα ἐντεῦθεν οὐδόλως ὑφίστανται, ἐφ' οἷς, δηλαδή, ὑπὸ τοὺς Λατίνους εἰσὶ (μήπως «εἴσισι», καίτοι δὲν μαρτυρεῖται παλαιογραφικῶς;) ναοῖς... ». Κατὰ τὴν ἀπόκρουσιν δὲ κατόπιν τῆς αὐστηρότητος τοῦ Θεοδώρου Βαλσαμῶνος, ἀφοῦ ὁ Δημήτριος Χωματιανός, ἐν συνεχείᾳ, ἐπικαλεῖται καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Θεοφυλάκτου, καταλήγει : «Ἐντεῦθεν ἐκρίθησαν οἱ ἀντειπόντες, ὡς εἴρηται, καλῶς καὶ εὐλόγως ἐνστῆναι, ὡς τῆς ἰταμότητος προτιθέμενοι τὴν οἰκονομίαν, πρὸς τὸ μὴ καταβαλεῖν, ἀλλὰ κερδίσαι ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν τοὺς ἀδελφούς, ὑπὲρ ὧν ὁ κοινὸς Σωτὴρ καὶ Δεσπότης ἡμῶν τὸ ἑαυτοῦ Αἷμα ἐξέχεεν» (αὐτόθι 436).

24. Αὐτόθι 434.

σον μέν, ἀλλ' ἐξόχως σημαντικὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῆς 'Ιερωσύνης των καθ' ἑαυτήν.

'Αλλὰ καὶ ἀμέσως ἀπορρίπτονται ὡς ἄκυρα τὰ Μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτά, ὡς ἀποδεικνύει τὸ περιεχόμενον τοῦ Α' Κανόνος τῆς ἐν Καρχηδόνι Συνόδου καὶ ἡ ἐγγυτέρα ἐξέτασις περὶ τοῦ κύρους ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων τελουμένων Μυστηρίων.

'Ο Α' Κανὼν τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐπὶ τοῦ ἱερομάρτυρος ἁγίου Κυπριανοῦ συνελθούσης Συνόδου, ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς, ἔχει οἰκουμενικὸν κῦρος, καὶ συνεπῶς ἀποτελεῖ τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου Κανονικὴν «ἀκρίβειαν».

'Ο Κανὼν οὗτος, καίτοι ἐκδοθεὶς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τοῦ κύρους τῶν εἰς τὴν 'Ορθοδοξίαν ἐπιστρεφόντων αἱρετικῶν, περιέχει περικοπάς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τῶν Μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτά. Καθορίζει, δηλαδή, ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν τελούμενα Μυστήρια, ἐπειδὴ εἶναι ψευδῆ καὶ κενά, ἀπορρίπτονται πάντα ὡς ἄκυρα, διότι οὐδὲν ἐκ τῶν ὑπ' ἐκείνων γινομένων εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι δεκτὸν καὶ εὐάρεστον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς, νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι (οἱ αἱρετικοὶ) δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ παρέχουν τὴν Χάριν τοῦ Κυρίου. 'Επὶ πλέον δὲ ἡμεῖς, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν παράταξιν τοῦ Κυρίου καὶ κρατοῦντες τὴν ἑνότητά του, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ λαμβάνοντες αὐτήν, οἱ ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ ἔχοντες τὸ ὑπούργημα τῆς ἱερατείας του, ὀφείλομεν νὰ ἀποδοκιμάσωμεν καὶ νὰ ἀπαρνηθῶμεν καὶ νὰ ἀπορρίψωμεν καὶ νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέβηλα, ὅσα πράττουν οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς αὐτόν, δηλαδὴ οἱ πολέμιοι καὶ ἀντιστρατευόμενοι εἰς τὸν Χριστόν[25].

---

25. Α' Καρχηδόνος (ΡΠ, ΙΙΙ, 5 - 6): «... διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα, πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα. Οὐ γὰρ δύναταί τι δεκτὸν καὶ ἀρεστὸν εἶναι παρὰ τῷ Θεῷ τῶν ὑπ' ἐκείνων γινομένων... "Οθεν καὶ ἡμεῖς συνιέναι ὀφείλομεν, καὶ νοεῖν, ὡς... δυνατοὶ οὐκ εἶεν χάριν δοῦναι τῷ Κυρίῳ (ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ «τοῦ Κυρίου», ὅπερ πλέον ἁρμόζον καὶ εἰς τὸ νόημα καὶ εἰς τὰ προσημειωθέντα). Καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ σὺν Κυρίῳ ὄντες, καὶ ἑνότητα Κυρίου κρατοῦντες, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ χορηγούμενοι, τὴν ἱερατείαν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λειτουργοῦντες, ὅσα οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, τουτέστι πολέμιοι, καὶ ἀντίχριστοι ποιοῦσιν, ἀποδοκιμάσαι καὶ ἀποποιῆσαι καὶ ἀπορρίψαι, καὶ ὡς βέβηλα ἔχειν ὀφείλομεν». Πρβλ. καὶ τὰ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς αὐτῆς Συνόδου σημειούμενα: (ΡΠ, ΙΙΙ, 16): «*Δουνατοῦλος* ἀπὸ *Κάμψης* εἶπεν. 'Αεὶ τοῦτο ἐγὼ ἐφρόνησα, ἵνα οἱ αἱρετικοὶ μηδὲν ἔξω λαβεῖν δυνάμενοι, ὅταν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἔλθωσι βαπτισθῶσι». «'Αλλος *Λούκιος* ἀπὸ *Αὐσάφης* εἶπεν ... τὰ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς πραττόμενα λύεσθαι δεῖν φημί, καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν ἐρχομένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν», (σ. 17): *Σαλουϊανὸς* ἀπὸ *Ζυφάλης* εἶπε. Τοὺς αἱρετικοὺς μηδὲν ἔχειν συνέσταηκε, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἡμᾶς ἔρχονται, ἵνα λάβωσιν, ὃ μὴ ἔχουσιν». «*Ονωράτος ἀπὸ Λούγκης* εἶπεν... τοὺς αἱρετικούς... ὅτι ἔξω μηδὲν λαβεῖν ἠδυνήθησαν, τῷ τῆς ἐκκλησίας βαπτίσματι ἁγιάσωμεν».

Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα καταλήγει τις καὶ ἐκ τῆς ἐγγυτέρας ἐξετάσεως τοῦ κύρους ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν τελουμένων Μυστηρίων.

Οὕτω, προκειμένου περὶ τοῦ κύρους τῆς ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων τελουμένης Θ. Εὐχαριστίας καθ' ἑαυτήν. Κατὰ τὸν ΛΒ' Κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου, τὰ ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν ἱερουργούμενα "Αγια «εἰσὶν ἀλογίαι μᾶλλον καὶ οὐχὶ εὐλογίαι», ἀπαγορευομένου εἰς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας νὰ μεταλαμβάνουν ἐξ αὐτῶν[26]. Ὁ δὲ ΜΣΤ' Κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἀπορρίπτει τὴν Θ. Εὐχαριστίαν, τὴν τελουμένην ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν ὡς ἄκυρον, ἐπιβάλλων καθαίρεσιν εἰς τὸν «ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, αἱρετικῶν δεξαμένους... θυσίαν»[27].

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν «κατ' ἀκρίβειαν» ἀπόρριψιν τοῦ κύρους τῆς Θ. Εὐχαριστίας τῶν ἑτεροδόξων. "Οσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν δυνατότητα τῆς «κατ' οἰκονομίαν» ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῆς ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων τελεσιουργουμένης Θ. Εὐχαριστίας, ἐκ τῶν πρὸ τῆς Ἁλώσεως ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος φαίνεταί πως ἐπιεικέστερος, εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Δημήτριος ὁ Χωματιανός. Οὗτος, ἐρωτηθεὶς περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ θεωρῶνται τὰ ὑπὸ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν εὐλογούμενα "Αγια, ἀπήντησεν, ὅτι, ἐφ' ὅσον προηγήθη ἐπ' αὐτῶν ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, πρέπει ταῦτα νὰ θεωρῶνται ὡς "Αγια[28]. Ἐν τούτοις, οὔτε καὶ αὐτὸς τὰ θεωρεῖ ἰσόκυρα πρὸς τὴν κανονικῶς τελεσθεῖσαν Θ. Εὐχαριστίαν, καθ' ὅσον δὲν ἐπιτρέπει, ὅπως οἱ πιστοὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μεταλαμβάνουν ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἱερουργουμένων Ἀζύμων[29], καίτοι δὲν θεωρεῖ τούτους ὡς αἱρετικούς.

"Οσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτό, ὁ μόλις πρὸ ὀλίγου μνημονευθεὶς Α' Κανὼν τῆς ἐν Καρχηδόνι Συνόδου, καίτοι, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐξε-

26. ΡΠ, ΙΙΙ, 198.

27. ΡΠ, ΙΙ, 61. Εἰς τὴν λέξιν «θυσία» τοῦ Κανόνος τούτου δίδονται ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ἑρμηνευτῶν δύο διαφορετικαὶ ἑρμηνεῖαι. Ὁ μὲν Ζωναρᾶς καὶ ἡ Ἐπιτομὴ τῶν Κανόνων ἑρμηνεύουν τὴν λέξιν «θυσία», ὡς «προσαγωγήν τινα παρ' ἐκείνων εἰς θυσίαν» ἢ «τὰ προσαγόμενα παρ' αὐτῶν εἰς θυσίαν», ὁ δὲ *Βαλσαμὼν* καὶ ὁ *Ἀριστηνὸς* ἁπλῶς τὴν ἐπαναλαμβάνουν, ἐννοοῦντες προφανῶς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν τελουμένης Θ. Εὐχαριστίας ὡς ἱεροῦ Μυστηρίου (αὐτόθι 61). Περὶ τῆς προελεύσεως καὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἱεροῦ τούτου Κανόνος, ἴδε *Hefele*, Conciliengeschichte I (1855), (ἐφεξῆς Hefele) σ. 99 καὶ 789, σημ. 1.

28. ΡΠ, V, 430, 433. Πρβλ. καὶ *Ἰωσὴφ Βρυεννίου*, Β' Ἐπιστολὴ πρὸς Νικήταν ἱερέα: «τὰ μέν τοι παρ' αὐτῶν ἱερουργούμενα ἅγια, ἅγια πάντα καὶ τέλεια νόμιζε, καθάπερ ἄρα καὶ τὰ πρὸς τῶν ἐν ἡμῖν καθηρημένων τελούμενα». (Παρὰ *Βασιλείου Ἀγχιάλου*, Πραγματεία περὶ τοῦ κύρους τῆς χειροτονίας κληρικῶν ὑπὸ Ἐπισκόπου καθηρημένου καὶ σχισματικοῦ χειροτονηθέντων, Ἐν Σμύρνῃ 1887, σ. 20.

29. ΡΠ, V, 433.

δόθη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κύρους τοῦ Μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος τῶν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν προσερχομένων, περιέχει καὶ διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται καὶ εἰς τὸ κῦρος τῶν ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν εὐλογουμένων Μυστηρίων καθ' ἑαυτά. Εἰδικώτερον, περὶ τοῦ κύρους τοῦ Βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν, ὁ ἱερὸς οὗτος Κανὼν ἀποφαίνεται, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ βαπτισθῇ ἔξω τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, διότι ἕν μόνον Βάπτισμα καὶ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει. Διότι πρέπει τὸ ὕδωρ νὰ καθαρίζεται καὶ ἁγιάζεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως πρῶτον, ἵνα ἔχῃ τὴν δύναμιν διὰ τοῦ Βαπτίσματος νὰ ἀποκαθάρῃ τὰς ἁμαρτίας τοῦ βαπτιζομένου. Πῶς ὅμως δύναται νὰ καθαρίσῃ καὶ ἁγιάσῃ ὕδωρ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ὁ ἴδιος καθαρισθῇ καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ δὲν ὑπάρχει Πνεῦμα ἅγιον; Πῶς δύναται διὰ τοῦ Βαπτίσματος νὰ παρέχῃ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς ἄλλον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποθέσῃ τὰ ἰδικά του ἁμαρτήματα, ὡς ὢν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας;[30]. Ἐντεῦθεν, ὁ ἐπίσης ἀνωτέρω μνημονευθεὶς ΜΣΤ' Κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐπιβάλλει καθαίρεσιν καὶ εἰς τὸν κληρικὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἤθελεν ἀναγνωρίσει ὡς ἔγκυρον τὸ ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν τελεσθὲν Βάπτισμα[31]. Ὁμοίως, ὁ ΜΖ' Κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὸν ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον, ὁ ὁποῖος δὲν ἤθελε βαπτίσει «τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν» ἐπιβάλλει καθαίρεσιν[32].

Καὶ τὸ παρὰ τῶν αἱρετικῶν διδόμενον Χ ρ ῖ σ μ α καθ' ἑαυτό, «κατ' ἀκρίβειαν» ἀπορρίπτεται ὡς ἄκυρον, συμφώνως πρὸς τὸν αὐτὸν Α' Κανόνα τῆς ἐν

30. ΡΠ, ΙΙΙ, 2, 3: «Περὶ τῶν παρ' αἱρετικοῖς, ἢ σχισματικοῖς, δοκούντων βεβαπτίσθαι, ἐρχομένων πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν» «γνώμην... τὴν πάλαι... δεδοκιμασμένην... μηδένα βαπτίζεσθαι δύνασθαι ἔξωθι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· ἑνὸς ὄντος βαπτίσματος, καὶ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὑπάρχοντος... Δεῖ δὲ καθαρίζεσθαι, καὶ ἁγιάζεσθαι τὸ ὕδωρ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἵνα δυνηθῇ τῷ ἰδίῳ βαπτίσματι τὰς ἁμαρτίας τοῦ βαπτιζομένου ἀνθρώπου ἀποσμῆξαι... Πῶς δὲ δύναται καθαρίσαι καὶ ἁγιάσαι ὕδωρ, ὁ ἀκάθαρτος ὢν αὐτός, καὶ παρ' ᾧ Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔστι...; Πῶς βαπτίζων δύναται ἄλλῳ δοῦναι ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ὁ μὴ δυνηθεὶς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἀποθέσθαι;... Παρὰ δὲ τοῖς αἱρετικοῖς, ὅπου ἐκκλησία οὐκ ἔστιν, ἀδύνατον ἁμαρτημάτων ἄφεσιν λαβεῖν». Πρβλ. καὶ αὐτόθι ἐν σ. 5: «Δοκιμάζειν γάρ ἐστι τὸ τῶν αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν βάπτισμα, τὸ συνευδοκεῖν τοῖς ὑπ' ἐκείνων βεβαπτισμένοις. Οὐ γὰρ δύναται ἐν μέρει ὑπερισχύειν· εἰ ἠδυνήθη βαπτίσαι, ἴσχυσε καὶ ἅγιον Πνεῦμα δοῦναι· εἰ οὐκ ἠδυνήθη, ὅ ι ἔξω ὤν, Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔχει, οὐ δύναται τὸν ἐρχόμενον βαπτίσαι, ἑνὸς ὄντος βαπτίσματος καὶ ἑνὸς ὄντος ἁγίου Πνεύματος, καὶ μιᾶς ἐκκλησίας ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐπάνω Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου ἀρχῆθεν λέγοντος, τῆς ἑνότητος τεθεμελιωμένης». Ἴδε καὶ σ. 6: «Καὶ τοῖς ἀπὸ πλάνης καὶ στρεβλότητος ἐρχομένοις, ἐπὶ γνώσει τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, δοῦναι καθόλου θείας δυνάμεως μυστήριον, ἑνότητός τε καὶ πίστεως, καὶ ἀληθείας».

31. ΡΠ, ΙΙ, 61.

32. ΡΠ, ΙΙ, 62.

Καρχηδόνι Συνόδου. Δὲν δύναται, λέγει, νὰ καθαγιάσῃ ἔλαιον ὁ αἱρετικός, ὁ ὁποῖος μήτε θυσιαστήριον μήτε ἐκκλησίαν ἔχει. Ὅθεν, δὲν εἶναι δυνατὸν κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ὑπάρχῃ Χρῖσμα παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς[33].

Περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τοῦ ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἱερουργουμένου Γάμου δὲν δύναται νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος, ἐφ' ὅσον, κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἄποψιν, ὡς ἔγκυρος θεωρεῖται μόνον ὁ ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου ἱερέως εὐλογηθείς[34].

33. ΡΠ, ΙΙΙ, 4: «Ἁγιάσαι δὲ ἔλαιον οὐ δύναται ὁ αἱρετικός, ὁ μήτε θυσιαστήριον ἔχων, μήτε ἐκκλησίαν. Ὅθεν οὐ δύναται χρῖσμα τὸ παράπαν παρὰ αἱρετικοῖς εἶναι. Πρόδηλον γάρ ἐστιν ἡμῖν, μηδαμῶς δύνασθαι παρ' ἐκείνοις ἁγιάζεσθαι ἔλαιον εἰς εὐχαριστίαν».

34. Ἐνταῦθα ἐκ τῆς λίαν ἐκτεταμένης βιβλιογραφίας καὶ Νομολογίας, θὰ μνημονευθῇ μόνον μέρος ἐκ τῆς εἰδικῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀναφερομένης. Ἴδε *Zhishman - Ἀποστολοπούλου*, Α' 290-296, ἔνθα ἡ τεκμηρίωσις καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ὁμοίως, αὐτόθι 304-305, 321, 342, 569 καὶ Β' 326-327, 499. *M. Jugie*, Theologia dogmatica Christianorum ab ecclesia catholica dissidentium, tom. III, Parisiis 1939 σ. 455 ἑξ. Ὁμοίως *Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Περὶ γάμου, ἐν «Ἐκκλησία» ΙΒ' (1934) σ. 274-276. Ἴδε καὶ *Μ. Θεοτοκᾶ*, Νομολογία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ΚΠολις, 1897 (ἐφεξῆς ΝΟΠ) σ. 355. Ὁμοίως αὐτόθι 358, ἔνθα Ἀπόφασις Ἱερᾶς Συνόδου Πατριαρχείου ΚΠόλεως 20-6-1879 καὶ 29-1-1883, αὐτόθι 359, ὅπου Πρακτικὰ Ἱερᾶς Συνόδου 12-4-1878, αὐτόθι 359-360, ἔνθα Πρακτικὰ Ἱερᾶς Συνόδου 1-7-1888 καὶ αὐτόθι 362, ἔνθα Πρακτικὰ Ἱερᾶς Συνόδου 27-3-1875. Ἴδε ὁμοίως *Μητροπολίτου πρ. Λήμνου Βασιλείου*, Αἱ ἀπόψεις τοῦ Δανιὴλ Κοντούδη, Ἀρχιεπισκόπου Σύρου καὶ Τήνου, Περὶ γάμου, διαζυγίου καὶ μικτῶν γάμων, ἐν «Ἐκκλησία» ΚΘ' (1952) σ. 310. Πρβλ. καὶ *Α. Χριστοφιλοπούλου*, Β' (1954) σ. 162-163, *Δωροθέου Μητροπολίτου Λαρίσης* Νομοκανονικαὶ ἔρευναι, Ἀθῆναι, 1951, σ. 112-115, Αἱ Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι, Τόμος Α' (1901-1933), Ἀθῆναι 1955, σ. 52: «Οἱ τοιοῦτοι γάμοι τότε μόνον εἶναι ἔγκυροι καὶ ἀναγνωρίζονται παρ' ἡμῖν, ὅταν τελῶνται καὶ εὐλογῶνται ὑπὸ ὀρθοδόξου ἱερέως», *Μ. Γεδεών*, Κανονικαὶ Διατάξεις, Ἐπιστολαί, λύσεις, θεσπίσματα τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν ΚΠόλεως ἀπὸ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μέχρι τοῦ Διονυσίου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, ἐν ΚΠόλει, 1862, τόμ. Β' 1889 (ἐφεξῆς ΚΔ), Α', 369. Ὁ *E. Herman*, (De benedictione nuptiali quit statuerit jus byzantinum sive ecclesiasticum sive civile, ἐν Orient. Christ. Period. 4 (1938), 199-234) ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ εὐλογία τοῦ Γάμου ὑπῆρχεν ἐνωρίς, χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωτική. Οἱ αὐτοκράτορες σχεδὸν ἐπέβαλον τοῦτο, μέχρις ὅτου ὑπὸ μὲν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καθιερώθη ὁμοιομορφία, ἀκολούθως ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Λέοντος ΣΤ' ἡ ἐκκλησιαστικὴ εὐλογία κατέστη ὑποχρεωτική. *Ἰεζεκιὴλ Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος*, Ἡ Ἱερολογία εἰς τοὺς μικτοὺς γάμους, ἐν «Ἐκκλησία» Η' (1932), 290. Πρβλ. καὶ *Milash - Ἀποστολοπούλου*, 1906, σ. 829 ἑξ., 848-849, 923. *Π. Παναγιωτάκου*, Τὸ Δίκαιον τῶν μικτῶν γάμων, Ἀθῆναι 1935, σ. 17, 36, κ.ἀ. *Τοῦ αὐτοῦ*, Μικτοὶ γάμοι, Τὸ ἰσχῦον ἐν Ἑλλάδι Δίκαιον, Ἀθῆναι 1938, σ. 5-8 καὶ 11-13. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Περὶ μικτῶν γάμων, ἐν «Ἐκκλησία» Η' (1932) σ. 147, 148, 150. *Θεοφίλου ἐπισκόπου Καμπανίας*, Πρόχειρον Νομικόν, ἔκδ. *Ε. Ταπεινοῦ καὶ Κ. Βασιλειάδου*, ΚΠολις 1878, σ. 91 καὶ ἐν σημ. 1 τὰς οἰκείας παραπομπάς. Ἀντιθέτους ἀπόψεις ἴδε παρὰ *Ἀμ.*

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ Μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως, ὁμοίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ τοῦτο καθ' ἑαυτὸ ὡς ἔγκυρον, οὔτε «κατ' ἀκρίβειαν» οὔτε «κατ' οἰκονομίαν», ἐφ' ὅσον ὡς ἔγκυρον θεωρεῖται μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τελεῖται ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων ἢ τοὐλάχιστον ὑπὸ ἐκείνων μόνον ἐκ τῶν ὀρθοδόξων πρεσβυτέρων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' εἰδικοῦ 'Ενταλτηρίου Γράμματος τοῦ οἰκείου αὐτῶν ἐπισκόπου [35].

Εἰδικώτερον, ὃ καὶ ἀνωτέρω πολλάκις μνημονευθεὶς Α΄ Κανὼν τῆς ἐν Καρχηδόνι Συνόδου, ἀναφερόμενος εἰς τὴν δυνατότητα, ὅπως δίδεται ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν ἄφεσις ἁμαρτιῶν, ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν δίδεται μόνον διὰ τῆς ἁγίας 'Εκκλησίας. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ τις πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει, οὔτε νὰ ἀπεργασθῇ πνευματικὰ ἔργα ἐκεῖνος, ὃ ὁποῖος ἀπέβαλε τὸ ἅγιον Πνεῦμα. 'Εφ' ὅσον δὲ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς δὲν ὑφίσταται 'Εκκλησία, εἶναι ἀδύνατον νὰ λάβῃ τις παρ' αὐτῶν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν [36].

Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ κῦρος τοῦ ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων εὐλογουμένου Μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ τοῦτο ὡς ἔγκυρον οὔτε «κατ' ἀκρίβειαν» οὔτε «κατ' οἰκονομίαν», ἐφ' ὅσον, κατὰ τὴν 'Ορθόδοξον 'Ομολογίαν τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου, «πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ γίνεται τὸ μυστήριον τοῦτο ἀπὸ ἱερεῖς μετὰ ἀκόλουθα τοῦ Μυστηρίου, καὶ ὄχι ἀπό τινα ἄλλον» [37].

Εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἀνωτέρω, φαίνονται ἐρχόμενα τὰ ἐν τῇ 'Ομολογίᾳ τοῦ 'Ιεροσολύμων Δοσιθέου περὶ τοῦ κύρους γενικῶς τῶν Μυστηρίων σημειούμενα. Οὗτος, ἀποκρούων τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ τελειότης τῶν Μυστηρίων ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς ὁλοκληρίας τῆς πίστεως τοῦ λαμβάνοντος, φέρει εἰς ἐνίσχυσιν τῆς θέσεώς του τὰ περὶ τῶν εἰς τὴν 'Ορθοδοξίαν ἐπιστρεφόντων ἑτεροδόξων ἰσχύοντα. Οὗτοι, λέγει, «καίτοι ἐλλιπῆ ἐσχηκότες τὴν πίστιν,

---

'*Αλιβιζάτου*, Περὶ μικτῶν γάμων, 'Αλεξάνδρεια, 1932, 'Ανατύπωσις ἐκ τοῦ «'Εκκλ. Φάρου» σ. 8, ἔνθα ὑποστηρίζεται, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίζωνται «κατ' οἰκονομίαν», ὡς ἔγκυροι καὶ οἱ ὑπὸ μόνου ἑτεροδόξου ἱερέως τελεσθέντες γάμοι, ἐφ' ὅσον ἔχουν εὐλογηθῇ ὑπὸ λειτουργοῦ 'Εκκλησίας, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζει ὡς Μυστήρια τόσον τὸν Γάμον, ὅσον καὶ τὴν 'Ιερωσύνην. Ἴδε καὶ *'Ι. Θ. Παναγοπούλου*, Περὶ μικτῶν γάμων ἐν 'Ελλάδι, 'Αθῆναι 1938, σ. 104-109.

35. *Κ. Ράλλη*, περὶ τῶν μυστηρίων τῆς Μετανοίας καὶ τοῦ Εὐχελαίου κατὰ τὸ Δίκαιον τῆς 'Ορθοδόξου 'Ανατολικῆς 'Εκκλησίας, 'Εν 'Αθήναις 1905, σ. 6.

36. ΡΠ, ΙΙΙ, 4: «Διὰ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας νοοῦμεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τίς δὲ δύναται δοῦναι, ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἔχει; ἢ πῶς δύναται πνευματικὰ ἐργάζεσθαι ὁ ἀποβαλὼν Πνεῦμα ἅγιον;» Πρβλ. καὶ αὐτόθι σ. 3: «Παρὰ δὲ τοῖς αἱρετικοῖς, ὅπου ἐκκλησία οὐκ ἔστιν, ἀδύνατον ἁμαρτημάτων ἄφεσιν λαβεῖν».

37. 'Ερώτησις ΡΙΗ', ἐν *'Ι. Καρμίρῃ*, Μνημεῖα, 644. Πρβλ. καὶ *Κ. Ράλλη*, Περὶ τῶν Μυστηρίων κλπ. σ. 117 καὶ αὐτόθι σημ. 256, ἔνθα τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ Δυτικῇ 'Εκκλησίᾳ ἰσχύοντα.

τέλειον ἔλαβον τὸ βάπτισμα· ὅθεν τελείαν ὕστερον τὴν πίστιν κεκτημένοι, οὐκ ἀναβαπτίζονται» [38].

Ἐνῷ ὅμως ἡ θέσις τοῦ Δοσιθέου εἶναι ὀρθή, ἤτοι ὅτι ἡ τελειότης τῶν Μυστηρίων δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ποιότητος τῆς πίστεως τοῦ τελοῦντος αὐτά, τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐπικαλεῖται δὲν εἶναι ἐπιτυχές. Διότι, ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείχθη, ἡ ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων, ὅταν τυχὸν γίνεται, δὲν γίνεται ἀπολύτως, ἀλλὰ μόνον ἐν περιπτώσει ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Διότι, ἐὰν τοῦτο ἐθεωρεῖτο «τέλειον», ἤγουν ἰσόκυρον πρὸς τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τελούμενον, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέπεται, ὅπως οἱ ἑτερόδοξοι κληρικοὶ βαπτίζουν Ὀρθοδόξους. Τοιοῦτό τι ὅμως οὐδέποτε ἐπέτρεψαν οἱ Ἱεροὶ Κανόνες καὶ αἱ Κανονικαὶ τῆς Ἐκκλησίας Διατάξεις [39].

Κατὰ ταῦτα, δυνατότης ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τελουμένων Μυστηρίων καθ' ἑαυτὰ δὲν ὑπάρχει οὔτε «κατ' ἀκρίβειαν», ἀλλ' οὐδὲ κἂν «κατ' οἰκονομίαν» [40].

§ 3. Ἡ δυνατότης τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν καθ' ἑαυτήν.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς δυνατότητος τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης ἑτεροδόξου τινὸς Ἐκκλησίας, συνήθως διερευνῶνται, ἐὰν παρὰ τῇ ἑτεροδόξῳ ταύτῃ Ἐκκλησίᾳ διετηρήθη ἡ ἀποστολικὴ διαδοχή, ἐὰν ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἀναγνωρίζῃ τὴν Ἱερωσύνην ὡς Μυστήριον κ.τ.ὅ. Βεβαίως ἡ διερεύνησις τῶν προϋποθέσεων τούτων, ὡς δεικνύει καὶ σχετικὸς Κανὼν τοῦ Μ. Βασιλείου [41], εἶναι ἀπαραίτητος. Πέραν τούτου ὅμως, πρέπει νὰ ἐρευνηθῇ, ἐὰν κατ' ἀρχὴν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ κῦρος τῆς Ἱερωσύνης καθ' ἑαυτὴν ἑτεροδόξου τινὸς Ἐκκλησίας. Ἑπομένως, καὶ ἐν προκειμένῳ, πρὸς διακρίβωσιν τῆς δυνατότητος τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν καθ' ἑαυτήν, θὰ πρέπῃ πρῶτον, νὰ ἐρευνηθῇ, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν γενικῶς νὰ ἀναγνωρισθῇ καθ' ἑαυτὴν ἡ Ἱερωσύνη τῶν ἑτεροδόξων.

Κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν, προκειμένου περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱε-

38. *Ἰω. Καρμίρη*, Μνημεῖα, σ. 758.

39. Ἴδε *Ἰ. Ἰ. Κοτσώνη*, Ἡ κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων (Intercommunio), Ἐν Ἀθήναις 1957, σ. 112 - 134.

40. Περὶ τῆς δυνατότητος ἀναγνωρίσεως γενικῶς τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτὴν δὲν γίνεται λόγος εἰς τὴν παράγραφον ταύτην, καθόσον θὰ ἐρευνηθῇ αὕτη ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ κῦρος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱερωσύνης, καὶ δὴ ἐν τῇ ἀμέσως κατωτέρω παραγράφῳ.

41. Κανὼν Α' (ΡΠ, IV, 90-91): Τὸ κείμενον ἴδε ἀνωτέρω, ἐν ὑποσημ. 4.

ρωσύνης τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτὴν ὁμιλοῦν ρητῶς τρεῖς Κανόνες, οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἔχουν ἐπικυρωθῆ ὑπὸ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ ἑπομένως ἔχουν καθολικὸν κῦρος, τὸ δὲ ὑπ' αὐτῶν ὁριζόμενον ἀποτελεῖ τὴν «ἀκρίβειαν». Οἱ Κανόνες οὗτοι εἶναι ὁ Α' τῆς ἐν Καρχηδόνι καὶ οἱ ΜΕ' καὶ ΜΖ' τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἐκ τούτων, ὁ Α' τῆς ἐν Καρχηδόνι, ὡς ἐλέχθη ἤδη, καίτοι ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἐκ τῆς αἱρέσεως εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐπιστρέφοντας, ἐν τούτοις ἀποσπάσματά τινα ἐξ αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς τὸ κῦρος τῶν Μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτά, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὸ κῦρος τῆς παρ' αὐτοῖς Ἱερωσύνης καθ' ἑαυτήν. Ὁρίζων, δηλαδή, ὁ Κανών, ὅτι, ἵνα τὸ διδόμενον Βάπτισμα εἶναι ἀποτελεσματικόν, πρέπει πρῶτον τὸ ὕδωρ νὰ ἔχῃ καθαρισθῇ καὶ ἁγιασθῇ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἐρωτᾷ προκειμένου περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων παρεχομένου Βαπτίσματος: Πῶς δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ καθαρίσῃ καὶ καθαγιάσῃ τὸ ὕδωρ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἴδιος ἀκάθαρτος καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ δὲν ὑπάρχει Πνεῦμα ἅγιον; Πῶς δὲ εἶναι εἰς θέσιν βαπτίζων νὰ δώσῃ εἰς ἄλλον ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ὁ μὴ δυνηθεὶς ὡς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας εὑρισκόμενος, νὰ ἀποθέσῃ τὰ ἰδικά του ἁμαρτήματα; [42] Ἄλλαις λέξεσιν, ὁ κληρικὸς τῶν ἑτεροδόξων, κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον Κανόνα, ὄχι μόνον δὲν θεωρεῖται κληρικός, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ὡς βεβαπτισμένος.

Ὅτι δὲ ὁ ἱερὸς οὗτος Κανὼν δὲν θεωρεῖ ὡς ἱερεῖς τοὺς ἑτεροδόξους κληρικοὺς ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου του, εἰς τὸ ὁποῖον περαιτέρω ἐρωτᾶται: Πῶς δὲ θὰ εὐχηθῇ ὑπὲρ τοῦ βαπτισθέντος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἱερεύς, ἀλλὰ ἱερόσυλος καὶ ἁμαρτωλός; [43]

Ἐντεῦθεν ἀμφότεροι οἱ ἀνωτέρω σημειωθέντες Κανόνες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐπιβάλλουν καθαίρεσιν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἐκείνους κληρικούς, οἱ ὁποῖοι, ἔστω καὶ ἐμμέσως, ἀναγνωρίζουν ὡς ἔγκυρον τὴν Ἱερωσύνην τῶν ἑτεροδόξων. Καὶ ὁ μὲν ΜΕ' ἐπιβάλλει τὴν καθαίρεσιν εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς ἑτεροδόξους «ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαί τι» [44]. Δηλαδή, ἐφ' ὅσον ὁ ὀρθόδοξος κληρικός, ἀναγνωρίζων τὴν

42. ΡΠ, ΙΙΙ, 3. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω ὑποσημείωσιν 30.

43. ΡΠ, ΙΙΙ. 4: «Πῶς δὲ εὔξεται ὑπὲρ τοῦ βαπτισθέντος, οὐχὶ ἱερεύς, ἀλλ' ἱερόσυλος καὶ ἁμαρτωλός;» Πρβλ. καὶ αὐτόθι 4-5: «ὁ πλάνῃ βουκοληθείς... πρὸς Θεὸν ἐρχόμενος ἄνθρωπος, καὶ ἱερέα ἐπιζητῶν, ἐν πλάνῃ εὑρεθείς, ἱεροσύλῳ προσέπεσε». Διαφωτιστικά, ὡς πρὸς τὸ κῦρος τῆς Ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτὴν εἶναι καὶ ὅσα σημειοῦνται εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἐκδούσης τὸν Κανόνα τοῦτον Συνόδου (ΡΠ, ΙΙΙ, 8, 9): *Καικίλιος Λιβεράριος* εἶπε: ... «ἱερατεία κέχρηται ἀσεβής, θυσιαστήριον προτίθησιν ἱερόσυλος, Θεῷ θυσίαν προσφέρει ὁ διαβόλῳ ὑπηρετῶν». *Νουβάτος ἀπὸ Θαννουβασιλέως* εἶπεν: «... τοὺς ἀπὸ κλήρου αὐτῶν λαϊκοὺς ἔστησα». «*Νεμεσιανὸς ἀπὸ Θουβούνων* εἶπεν: ... αὐτοὶ οἱ προεστῶτες αὐτῶν ψευδόχριστοί εἰσιν καὶ ψευδοπροφῆται».

44. ΡΠ, ΙΙ, 60. Πρβλ. καὶ *Κ. Ἀρμενοπούλου*, Ἐπιτομὴ ἐν PG, 150, 84.

Ἱερωσύνην τῶν ἑτεροδόξων, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ προβῶσιν εἰς ἐνέργειάν τινα, ἡ ὁποία ἐπιφυλάσσεται μόνον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἔγκυρον χειροτονίαν, πρέπει νὰ καθαιρεθῇ, διότι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀριστηνοῦ, ὁ τοιοῦτος κληρικὸς φωρᾶται ὡς «κληρικοὺς τούτους (δηλαδὴ τοὺς αἱρετικοὺς) ἡγούμενος» [45].

Ὁ δὲ ΜΖ' Κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐπιβάλλει τὴν ἰδίαν ποινὴν εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ἀναγνωρίζοντες ὡς ἔγκυρον τὸ Βάπτισμα τῶν αἱρετικῶν, δὲν διακρίνουν «ἱερέας ψευδοϊερέων». Δηλαδή, ὁ Κανὼν οὗτος, θεωρῶν πᾶσαν ἐνέργειαν τῶν ἑτεροδόξων κληρικῶν ὡς ἄκυρον, χαρακτηρίζει ὡς τοιαύτην καὶ τὸ ὑπ' αὐτῶν τελούμενον Βάπτισμα. Ἐκεῖνος δὲ ὁ κληρικός, ὁ ὁποῖος ἤθελε τολμήσῃ, νὰ δεχθῇ ὡς ἔγκυρον Βάπτισμά τι καθ' ἑαυτό, τελεσθὲν ὑπὸ ἑτεροδόξου κληρικοῦ, φωρᾶται θεωρῶν τούτους ὡς κανονικοὺς ἱερεῖς καὶ συνεπῶς προδίδεται ὡς συγχέων τοὺς κανονικοὺς καὶ ἀληθεῖς ἱερεῖς πρὸς τοὺς ψευδοϊερεῖς τῶν αἱρέσεων. Τοιουτοτρόπως, ὡς «γελῶν τὸν Σταυρόν, καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον», εἶναι καθαιρετέος [46].

Εἰς τοῦτο θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀντείπῃ, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις ὡς ἐγκύρου τοῦ Βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν εἶναί τι τὸ κανονικῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων διαγορευόμενα συμβαῖνον. Ἡ ἔνστασις ὅμως αὕτη δὲν εἶναι βάσιμος, καθότι τὸ ὑπὸ τοιούτων κληρικῶν τελούμενον Βάπτισμα θεωρεῖται, ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν, ὡς ἔγκυρον ὑπὸ μίαν σπουδαιοτάτην καὶ ἀπαράβατον πάντοτε προϋπόθεσιν. Ὅτι, δηλαδή, τὸ πρόσωπον, τοῦ ὁποίου τυχὸν ἀναγνωρίζεται τὸ Βάπτισμα ὡς ἔγκυρον εἴτε «κατ' οἰκονομίαν» ἢ ἀκόμη καὶ «κατ' ἀκρίβειαν», δὲν ἐξακολουθεῖ παραμένον εἰς τὴν αἵρεσιν, ἀλλὰ προσέρχεται εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Καὶ ἐπομένως, ἀκριβῶς ἡ διαφορὰ αὕτη εἰς τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων ἐν τῇ περιπτώσει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθοῦν παραμένοντες εἰς τὴν αἵρεσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, μετανοοῦντες, προσέρχονται εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἀποτελεῖ ἐπιχείρημα ὄχι ὑπὲρ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ κατ' αὐτῆς. Διότι, ἐὰν ἡ Ἱερωσύνη τῶν ἑτεροδόξων ἦτο ἔγκυρος καθ' ἑαυτήν, τότε θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀρνηθῇ τις τὸ κῦρος τοῦ Βαπτίσματος αὐτῶν, εἴτε οὗτοι βαπτιζόμενοι ὑπ' αὐτῶν προσήρχοντο εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν, εἴτε ὄχι.

Πρὸς τὴν ἄμεσον ταύτην ἀποδοκιμασίαν τῆς Ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων καὶ πρὸς τὴν ἔμμεσον, τὴν συνισταμένην εἰς τὴν ἀπόρριψιν τοῦ κύρους πάντων τῶν ὑπ' αὐτῶν τελουμένων Μυστηρίων καθ' ἑαυτά, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ, ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν

45. ΡΠ, ΙΙ. 60.
46. ΡΠ, ΙΙ, 62.

ἢ δι' ἄλλων τινῶν πράξεων τῶν 'Ορθοδόξων 'Εκκλησιῶν ἔμμεσος τρόπον τινὰ ἐκ μέρους αὐτῶν ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τῆς 'Αγγλικανικῆς 'Ιερωσύνης καθ' ἑαυτήν.

Οὕτως, ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπισήμων Γραμμάτων μεταξὺ τῶν Προκαθημένων τῶν 'Ορθοδόξων 'Εκκλησιῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἑτεροδόξων ἀφ' ἑτέρου σημαίνει ἔμμεσον ὑπὸ τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας ἀναγνώρισιν τῆς 'Ιερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτήν.

Ἤδη ὁ ΚΠόλεως Κύριλλος ὁ Λούκαρις, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Καντερβουρίας Γεώργιον Ἄμποτ, ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ὄχι μόνον ὡς πρὸς κληρικόν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς Πρόεδρον μιᾶς Αὐτοκεφάλου 'Εκκλησίας, προσφωνῶν αὐτὸν ὡς ἑξῆς: «Τῷ Μακαριωτάτῳ 'Αρχιεπισκόπῳ Καντουαρίας καὶ Προέδρῳ τῆς... ἐν 'Αγγλίᾳ Καθολικῆς 'Εκκλησίας Κυρίῳ Γεωργίῳ τῷ Ἄβᾳ... ἐν 'Αγίῳ Πνεύματι ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος» [47].

Καὶ ἡ προσφώνησις μὲν αὕτη τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς μεμονωμένη τις περίπτωσις, καὶ δὴ ὡς ὑπερβολή τις ἢ ἀκόμη καὶ ὡς ὑπερβασία· πλὴν ἀπὸ τοῦ ΚΠόλεως Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' ἐνεκαινιάσθη μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῶν 'Αρχιεπισκόπων τῆς Καντερβουρίας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς 'Εκκλησίας τῆς ΚΠόλεως, μία ἐπίσημος ἀλληλογραφία, εἰς τὴν ὁποίαν παρατηρεῖ τις καὶ πάλιν τὴν ἔμμεσον αὐτὴν ἀναγνώρισιν τῆς 'Ιερωσύνης τῶν 'Αγγλικανῶν. 'Επὶ παραδείγματι, ἐν τῷ ἀπὸ 26ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1869 Γράμματί του, ὁ ΚΠόλεως Γρηγόριος ὁ ΣΤ' ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Καντερβουρίας, ὡς «τῷ Πανιερωτάτῳ 'Αρχιεπισκόπῳ Μητροπολίτῃ Κανταβρυγίας καὶ 'Εξάρχῳ τῶν ἐν Βρεττανίᾳ χριστιανῶν τῆς 'Αγγλικανικῆς 'Ομολογίας» [48].

'Απὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ συγκεκριμένως ἀπὸ τοῦ 1899, ὁ ΚΠόλεως Κωνσταντῖνος ὁ Ε' (1897—1901) ἀπεδέχθη ἐπισήμως τὴν ὑπὸ τοῦ 'Αρχιεπισκόπου Καντερβουρίας προταθεῖσαν μεταξὺ ἄλλων ἀμοιβαίως ἀναγγελίαν τῶν ἑκάστοτε σπουδαίων γεγονότων καὶ μεταβολῶν δι' ἀνταλλαγῆς ἐπισήμων Γραμμάτων, ἔτι δὲ καὶ Εἰρηνικῶν ἀμφοτέρωθεν 'Επιστολῶν. Εἰς ἐφαρμογὴν τῶν συμφωνηθέντων, κατὰ τὸ 1903, ὁ 'Αρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας Thomas Randall ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Πατριάρχην ΚΠόλεως 'Ιωακεὶμ τὸν Γ' τὴν ἐκλογήν του ὡς Πριμάτου τῆς 'Αγγλικανικῆς 'Εκκλησίας, ἔκτοτε δὲ ἡ ἐπίσημος αὕτη ἀλληλογραφία τηρεῖται ἀνελλιπῶς μεταξὺ

47. Ἴδε *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, 'Επιστολὴ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως πρὸς τὸν 'Αρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας Abbot, ἐν «Νέᾳ Σιὼν» Γ' (1906), σ. 3 - 10. Πρβλ καὶ 'Επιστολὴν «'Ενωτικοῦ» ἐν «'Εκκλησίᾳ» Γ' (1925), σ. 385, ἔνθα γενικῶς περὶ τῆς πρὸς τὸν Καντερβουρίας ἐκ μέρους τῶν 'Ορθοδόξων προσφωνήσεως, καὶ *Ι. Καρμίρη*, 'Ορθοδοξία καὶ Προτεσταντισμός, ἐν 'Αθήναις, τόμ. Α' 1937 (ἐφεξῆς ΟΠ) 342, σημ. 2.

48. 'Εν *Β. Καλλίφρονος*, 'Εκκλησιαστικὸν Δελτίον Ε' (1871), σ. 165.

τῶν Προκαθημένων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν [49], ἐπεκταθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀθηνῶν Μελετίου καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος [50].

Ὡς ἔμμεσος ἀναγνώρισις ὄχι μόνον τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ὡς τμήματος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διορισμὸς ἐπισήμου αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Καντερβουρίας ἀντιπροσώπου, ὁ ὁποῖος κατ' οὐσίαν, καίτοι ἐπισήμως δὲν φέρει τὸν τίτλον, ἐν τούτοις ἐκτελεῖ χρέη ἀποκρισιαρίου [51]. Ἡ πρότασις περὶ διορισμοῦ τοιούτου ἀποκρισιαρίου εἶχεν ὑποβληθῆ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρέχοντος αἰῶνος, ἐπραγματοποιήθη δὲ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1907, ὅτε διωρίσθη ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως ὁ ἐν Λονδίνῳ Ἀρχιμανδρίτης Κ. Παγώνης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1922 μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων Ἀθηναγόρας, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον κατέχων τὴν θέσιν ταύτην [52].

Ὡς ἔμμεσος ἐπίσης ἀναγνώρισις τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν καθ' ἑαυτὴν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθοῦν καὶ αἱ προφορικαὶ ἢ γραπταὶ πρὸς αὐτοὺς προσφωνήσεις, αἱ ὁποῖαι προϋποθέτουν τὴν ἰδιότητα τῶν προσφωνουμένων ὡς κληρικῶν, καὶ δὴ ὡς ἐπισκόπων. Ἐπὶ παραδείγματι, ὅταν ὁ προσφωνούμενος καλῆται «Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Πρωθιεράρχης πάσης Ἀγγλίας ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὸς καὶ περιπόθητος ἀδελφός», ὁ δὲ ὑπογραφόμενος ὑποσημειοῦται ὡς τοῦ προσφωνουμένου «ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός» [53], τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ προσφωνούμενος

49. Πρβλ. *Ι. Καρμίρη*, ΟΠ, 342 καὶ 346, σημ. 2 καὶ «Ἐκκλησία» Γ' (1925), σ. 386. Ἐπὶ τῇ κατὰ 1929 ἐκλογῇ τοῦ ΚΠόλεως Φωτίου ἔγραψαν τὸ πρῶτον καὶ οἱ λοιποὶ Αὐτοκέφαλοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας Ἀρχιεπίσκοποι, ἤτοι οἱ Ὑόρκης, Σκωτίας, Ἀρμὰγ καὶ Δουβλίνου (Πρβλ. «Ὀρθοδοξία» Δ' (1929) σ. 490 - 492). Ἐπὶ τοῦ ΚΠόλεως Μαξίμου προσετέθη καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Συνόδου τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῶν (Πρβλ. «Ὀρθοδοξία» ΚΑ' (1929), σ. 116, 131 - 132 καὶ ΚΔ' (1946), σ. 56 - 57).

50. Πρβλ. «Ἐκκλησία» Γ' (1925), σ. 386. Ἀνταλλαγὴν Ἐπιστολῶν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκλογῆς των ἢ ἄλλων ἐκτάκτων γεγονότων, τῶν ἑκάστοτε Ἀρχιεπισκόπων Ἀθηνῶν μετὰ τοῦ Καντερβουρίας, τοῦ Οὐψάλας, τοῦ Προέδρου τῆς ἐν Ἀμερικῇ Προτεσταντικῆς Ἐπισκοπελιανῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Γερμανικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, ἴδε ἐν «Ἐκκλησίᾳ», ΙΖ' (1939), σ. 35, 42 - 43, ΙΗ' (1940), σ. 211, ΚΗ' (1949), σ. 313 ἑξ., ΛΓ' (1956), σ. 190, 192, 234 - 235, 329 - 330 κ. ἀ.

51. Πρβλ. «Ὀρθοδοξία» ΙΑ' (1936), σ. 19 σημ. 2.

52. Πρβλ. *Καρμίρη*, ΟΠ, 346, σημ. 2.

53. Πρβλ. ἐν «Ὀρθοδοξία» Δ' (1929), σ. 176 - 177, ἀπάντησιν τοῦ ΚΠόλεως Βασιλείου εἰς τὴν περὶ ἐκλογῆς του ἀγγελτήριον Ἐπιστολὴν τοῦ Καντερβουρίας Cosmo Lang. Ὁμοίως, καὶ τῶν Πατριαρχῶν Φωτίου (αὐτόθι σ. 490 - 492), Βενιαμὶν (αὐτόθι ΙΑ' (1936), σ. 117), Μαξίμου (αὐτόθι ΚΑ' (1946), σ. 112, 139 - 130) καὶ Ἀθηναγόρου αὐτόθι, ΚΔ' (1949), σ. 55 - 56).

ἀναγνωρίζεται ὡς 'Ιεράρχης, καὶ δὴ Πρωθιεράρχης μιᾶς 'Εκκλησίας [54].

Τέλος, ἡ ἀπονομὴ τιμητικῶν ἐκκλησιαστικῶν διακρίσεων εἰς ἑτεροδόξους κληρικοὺς ἀποτελεῖ ἔμμεσον καὶ πάλιν ἀναγνώρισιν τῆς 'Ιερωσύνης των.

'Επὶ παραδείγματι, ὅτε ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, Μητροπολίτης Προύσσης Δωρόθεος, κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1921 ἐπίσκεψίν του εἰς Λονδῖνον, ἐν εἰδικῇ τελετῇ, ἀπένειμεν ἐκ μέρους τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου τῆς ΚΠόλεως εἰς τὸν 'Αρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας τὸ ἐγκόλπιον, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὰ ἐμβλήματα τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε κοσμήσει τὸ στῆθος τοῦ Πατριάρχου 'Ιωακεὶμ τοῦ Γ΄ καὶ τεσσάρων ἄλλων Πατριαρχῶν [55], ἀνεγνωρίζετο ἐπισήμως, ὅτι ὁ τιμώμενος διὰ τῆς τοιαύτης ἐκκλησιαστικῆς διακρίσεως ἐθεωρεῖτο τοὐλάχιστον ὡς 'Αρχιερεύς.

'Ομοίως, ὅτε κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1923 ὁ αἰδεσιμώτατος F. Borough ἔλαβε τὸν Σταυρὸν τσῦ Πρωτοπρεσβυτέρου διὰ χειρῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου [56], τὸ δὲ 1926 ἀπενεμήθη ἡ αὐτὴ διάκρισις εἰς τὸν Canon J. A. Douglas ἐκ μέρους τῆς Ρωσσικῆς 'Ιερᾶς Συνόδου τοῦ Κάρλοβιτς [57], καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1929, διὰ χειρῶν τοῦ Πατριάρχου τῆς Σερβίας, ἐδόθησαν εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον G. Fynes Clinton τὰ διάσημα τοῦ ὀρθοδόξου Πρωτοπρεσβυτέρου [58], ταῦτα πάντα οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαιναν, εἰμὴ ἔμμεσον ἀναγνώρισιν τῆς 'Ιερωσύνης καθ' ἑαυτήν, τοὐλάχιστον τῶν οὕτω τιμωμένων [59].

---

54. Πρβλ. καὶ ἐν περιοδικῷ «"Ενωσις 'Εκκλησιῶν»—«The Union of the Churches», Vol. II, 44, σ. 702, καὶ 45, σ. 721.

55. J. A. Douglas, The Relations of the Anglican Churches with the Eastern - Orthodox, especially in regard to Anglican Orders, London 1921, 42 σημ. 1 (ἐφεξῆς JAD).

56. Anglican and Eastern Churches Association, 7th Report, σ. 12 (ἐφεξῆς A.E.C.A.).

57. «Christian East» VII (1926) σ. 174.

58. A.E.C.A., 7th Report, σ. 12.

59. N. S. Papers of the Russo-Greek Committee, Report of the Joint Committee on Communication with the Russo-Greek Church, Presented to the General Convention, Baltimor, Oct. 1871, Privately Printed, 1872, σ. 9. Πρβλ. καὶ Conference of Bishops of the Anglican Communion, holden at Lambeth Palace, July 5 to August 7, 1920, σ. 147, ἔνθα εἰς τὴν πρὸς τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ τοῦ ἔτους 1920 "Εκθεσιν τῆς 'Υποεπιτροπῆς ἐπὶ τῶν σχέσεων καὶ τῆς 'Ενώσεως μετὰ τῶν 'Επισκοπικῶν 'Εκκλησιῶν γίνεται μνεία τῶν ἐπισκέψεων 'Αρχιερέων τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας εἰς 'Αγγλικανικὰ Συνέδρια, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπισκέψεων τῶν ἐπισκόπων τοῦ Λονδίνου, τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ τοῦ Χάρρισμπουργκ εἰς ὀρθοδόξους χώρας καὶ τῆς παρουσίας των εἰς λειτουργίας ὀρθοδόξους. Τέλος, μνημονεύεται ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ ὁποία ἀπεστάλη πρὸς τὸν Αρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας. Πρβλ. καὶ JAD σ. 42 - 43 σημ. 1.

Τὸ συμπέρασμα τῆς ἐρεύνης ταύτης εἶναι φανερόν. Δηλαδή, ἐνῷ οὔτε «κατ' ἀκρίβειαν» οὔτε «κατ' οἰκονομίαν» δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ρητῆς ἐκ μέρους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης καθ' ἑαυτὴν πάντων γενικῶς τῶν ἑτεροδόξων, ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς τῶν Ἀγγλικανῶν, ἐν τούτοις, διὰ πράξεών τινων Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν παρεσχέθη ποιά τις ἔμμεσος καὶ σιωπηρὰ ἀναγνώρισις, εἰδικῶς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἱερωσύνην τῶν Ἀγγλικανῶν καθ' ἑαυτήν.

Ἡ ἀναγνώρισις ὅμως αὕτη οὔτε «κατ' ἀκρίβειαν» οὔτε «κατ' οἰκονομίαν» δύναται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἑπομένως δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ σιωπηρὰ αὕτη ἀναγνώρισις τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν, νὰ θεωρηθῇ ὡς κανονική, δι' ὃ καὶ οὐδέποτε ἔσχε τὰ ἀποτελέσματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συνεπάγεται πᾶσα ἄλλη κανονικὴ ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης ἑτεροδόξου τινὸς Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται)